

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ БИЗНЕС ЖОҒАРЫ МЕКТЕБІ
ВЫСШАЯ ШКОЛА ЭКОНОМИКИ И БИЗНЕСА
HIGHER SCHOOL OF ECONOMICS AND BUSINESS

Менеджмент кафедрасы
Кафедра менеджмента

1150 жыл

Әл-Фарабидің мерейтойы

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

атты студенттер мен жас ғалымдардың
халықаралық ғылыми конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, Қазақстан, 6-9 сәуір 2020 жыл

МАТЕРИАЛЫ

международной научной конференции
студентов и молодых ученых

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

Алматы, Казахстан, 6-9 апреля 2020 года

MATERIALS

International Scientific Conference
of Students and Young Scientists

«FARABI ALEMI»

Almaty, Kazakhstan, April 6-9, 2020

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ БИЗНЕС ЖОҒАРЫ МЕКТЕБІ
ВЫСШАЯ ШКОЛА ЭКОНОМИКИ И БИЗНЕСА
HIGHER SCHOOL OF ECONOMICS AND BUSINESS

Менеджмент кафедрасы
Кафедра менеджмента

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

атты студенттер мен жас ғалымдардың
халықаралық ғылыми конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, Қазақстан, 6-9 сәуір 2020 жыл

МАТЕРИАЛЫ

международной научной конференции
студентов и молодых ученых

«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

Алматы, Казахстан, 6-9 апреля 2020 года

MATERIALS

International Scientific Conference
of Students and Young Scientists

«FARABI ALEMI»

Almaty, Kazakhstan, April 6-9, 2020

Алматы
«Қазақ университеті»
2020

Ответственные редакторы:

Сагиева Р.К.
Бимендиева Л.А.
Жидебекқызы А.
Садыханова Г.А.
Зиядин С.Т.
Тургинбаева А.Н.
Нурмагамбетова А.З.
Кондыбаева С.К.
Товма Н.А.
Нурсейтова Г.Б.
Досжан Р.Д.
Есіркепова Д.
Белғожақызы М.
Ғалымқызы Г.
Турлыбекова А.Ж.

Материалы международной научной конференции студентов и молодых ученых «Фараби әлемі». Алматы, Казахстан, 6-9 апреля 2020 г. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 233 с.

ISBN 978-601-04-4477-5

СОДЕРЖАНИЕ

КОМПАНИЯДАҒЫ ӨЗГЕРІСТЕРДІ БАСҚАРУҒА ЖАҢА КӨЗҚАРАС	
Айтбай А. М.	3
BARRIERS TO ENTREPRENEURSHIP: CASE OF KAZAKHSTAN	
Amangeldiyeva B. A.	5
IMPLEMENTATION OF THE PROJECTS OF THE «RUKHANI ZHANGYRU» PROGRAM	7
Abdybekov A.	7
ТҰРҒЫН ҮЙМЕН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ ҚҰРЫЛЫС САЛАСЫНЫҢ РОЛІ	9
Алмирекова Е.М.	9
МОНО ЖӘНЕ ШАҒЫН ҚАЛАЛАРДЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ	12
Асанова Г. Б.	12
ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКАДА ҰЙЫМДЫ БАСҚАРУДЫҢ ЖАҢА МОДЕЛІ: БАСҚАРУШЫЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	15
Асылхан З.А.	15
FORMING THE FOUNDATIONS OF THE “DIGITAL SILK ROAD”	
Асыр Д. Б.	17
МЕМЛЕКЕТТІК СЕКТОРДАҒЫ ЦИФРЛАНДЫРУДЫ ЖЕТІЛДІРУ	19
Ауез Б.Е.	19
КӘСІПОРЫНДЫ БАСҚАРУДЫҢ ҮДЕРІСТІК-БАҒЫТТАЛҒАН ҚҰРЫЛЫМЫН ҰЙЫМДАСТЫРУШЫЛЫҚ МОДЕЛЬДЕУ	22
Ахмет Қ. Б.	22
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚАЛДЫҚТАРДЫ КӘДЕГЕ ЖАРАТУ СЕКТОРЫНДАҒЫ ЖАСЫЛ ӨСУ ӘЛЕУЕТІ	24
Ахметжанов Е.	24
STATE CAPACITY OF CHINA	
Adilkhan B.	28
ИНДУСТРИЯ 4.0 – ИННОВАЦИЯНЫ ДАМУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ВЕКТОРЫ	
Аяпбергенова Н. Н., Әбділ Ә.М.	30
ӘЛЕУМЕТТІК САЛАДАҒЫ МЖӘ ЖОБАЛАРЫНА ЖЕКЕ МЕНШІК ӘРІПТЕСТЕРДІ ТARTU МӘСЕЛЕЛЕРІ	
Әбдікәрім Д.М.	33
ЖОБАЛЫҚ ЖӘНЕ СТРАТЕГИЯЛЫҚ БАСҚАРУДЫҢ БАЙЛАНЫСЫ	36
Әбдіраман М.Р.	36
ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ЖАҢҒЫRTU БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІКТІ АРТТЫРУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ	38
Әшірәлі Ш. Б.	38
АДАМ РЕСУРСТАРЫ КОМПАНИЯНЫҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІНІҢ БАСТЫ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ	41
Базарбаева Н.С.	41
ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕР АРҚЫЛЫ БАСҚАРУ	44
Базилова А. Қ.	44
ЖІБЕК ЖОЛЫ БОЙЫНДАҒЫ ТУРИЗМНІҢ ТҰРАҚТЫ ДАМУЫНЫҢ ҚАЗАҚСТАН ҮШІН МҮМКІНДІКТЕРІ	47
Байжанова А.С.	47
ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ НА УПРАВЛЕНИЕ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНИЗАЦИИ	50
Байсүгір Э.Т.	50
ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЕҢБЕК НАРЫҒЫНДА ЖАСТАРДЫ ЖҰМЫСҚА ОРНАЛАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	52
Баржаксыева Ә.	52
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ СТРАТЕГИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МЕН ІСКЕ АСЫРУДАҒЫ АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ ИНСТИТУТТАРЫНЫҢ РӨЛІ.	56
Беккайров Н.Б.	56
ЭКОНОМИКАНЫҢ САНДЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАНУЫ ЖАҒДАЙЫНДА ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛАРДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	58
Бекенова Ж.Т.	58
ЦИФРЛЫҚ ҚАЗАҚСТАН – БОЛАШАҚҚА БАТЫЛ ҚАДАМ	61
Болатбек Е.Ә.	61
ПЕРСПЕКТИВА РАЗВИТИЯ ПЕРСОНАЛА В СФЕРЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРОЕКТАМИ В КАЗАХСТАНЕ	63
Букекова Т.О.	63
РАЗВИТИЕ ЕДИНОГО РЫНКА ТОВАРОВ В ЕВРАЗИЙСКОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ СОЮЗЕ	66
Газалов М.	66

ИНФОРМАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ОТЧЕТА О ФИНАНСОВОМ ПОЛОЖЕНИИ В ЦЕЛЯХ УКРЕПЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА СТРАН ЕВРАЗИИ	68
Гэ. Д.	68
ҚАЛАЛЫҚ АГЛОМЕРАЦИЯЛАРДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУЫН БАСҚАРУДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІҢ РӨЛІ	70
Ғалымқызы Г.	70
АЛМАТЫ АГЛОМЕРАЦИЯСЫНЫҢ ДАМУ МҮМКІНДІКТЕРІ	73
Ғалымқызы Г.	73
ҚАЗАҚСТАН АЙМАҚТАРЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНДАҒЫ ТЕҢСІЗДІКТІ ТӨМЕНДЕТУДІ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІҢ ШАРАЛАРЫН ӨЗІРЛЕУ	76
Джангужиева И.Н.	76
ОСОБЕННОСТИ ВЫВОДА И ПРОДВИЖЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПРОДУКТА НА РЫНОК	79
Ержанова Ә.М.	79
ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫ РЕТТЕУДІҢ МЕМЛЕКЕТТІК ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ ҰЛТТЫҚ ДАМУ ИНСТИТУТТАРЫН ДАМУ	81
Еркін А. Е.,	81
КӘСІПОРЫННЫҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН БАСҚАРУ	84
Есенкүл Ш. Ғ.	84
ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДА БЕНЧМАРКИНГ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ	86
Жайназар Ә.Ж.	86
АЙМАҚТАРДАҒЫ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ДАМУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ	89
Жаксылық Ә.Р.	89
ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ КАЗАХСТАНСКОЙ ВЕНЧУРНОЙ ИНДУСТРИИ	92
Жұбатқанова А.Ә.	92
WHAT IS FOREIGN DIRECT INVESTMENT	94
Zhumagul T.	94
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АЗЫҚ-ТҮЛІК ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ МЕМЛЕКЕТТІК ШАРАЛАР	97
Жұмабек Г. С.	97
«ОПЫТ ВНЕДРЕНИЯ ИНСТРУМЕНТА КАЙДЗЕН - 5S НА АЛМАТИНСКОМ ВЕНТИЛЯТОРНОМ ЗАВОДЕ (АВЗ)»	100
Игембаев И.Б.	100
ЖОБАЛАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ SCRUM МАМАНДАНДЫРЫЛҒАН ӘДІСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	103
Кабдирова Г. И.	103
УПРАВЛЕНИЕ НОВЫМИ ИДЕЯМИ	106
Казакпаева Ж.К.	106
АДАМИ КАПИТАЛДЫ БАСҚАРУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРІ	109
Керимкулов Д.И.	109
СОВРЕМЕННЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТА ДЛЯ УПРАВЛЕНИЯ ПРОЕКТАМИ И ПОРТФОЛИО ПРОЕКТОВ.	112
Конунова А.	112
BIG DATA: МЕНЕДЖМЕНТТЕГІ РЕВОЛЮЦИЯ	115
Қабылбек Р.Ж.	115
ЖОЛ «КЕПТЕЛІСІНІҢ» АЛДЫН АЛУ МАҚСАТЫМЕН КӨЛІК АҒЫМЫН МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ МЕХАНИЗМДЕРІ (АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ МЫСАЛЫНДА)	118
Қалдыбаева А.Д.	118
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТІК КӘСІПКЕРЛІКТІҢ ДАМУЫ МЕН МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУ	121
Қанапиянова К.Б.	121
ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫН ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ЖАҒҒЫРТУЫН БАСҚАРУ	123
Қонарбай Ұ.Т.	123
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ КӘСІПКЕРЛІКТІ ДАМУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	126
Қуандық Ж.Б.	126
ТЕХНОПАРКТІК ҚҰРЫЛЫМДАР ҚЫЗМЕТІНІҢ ЕЛДІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ САЛАСЫН ДАМУДАҒЫ ҮЛЕСІ	129
Қуаныш Б.К.	129
КОНЦЕПЦИЯ SMART CITY КАК СТРАТЕГИЯ УПРАВЛЕНИЯ ГОРОДСКОЙ ИНФРАСТРУКТУРОЙ	131
Майданов Р.	131

ИНВЕСТИЦИЈАЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ БАСҚАРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	
Марат Н. Қ.	134
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК-ЖЕКЕШЕЛІК ӘРІПТЕСТІКТІ ДАМУ	
МӘСЕЛЕЛЕРІ	
Маханова А.Б.	136
КӘСІПОРЫНДАҒЫ ПЕРСОНАЛДЫ БАСҚАРУДЫҢ ТИІМДІ ЖҮЙЕЛЕРІ	
Мұқаев А.Н.	139
THE DEVELOPMENT OF THE GLOBAL ECONOMY THROUGH THE INDUSTRY 4.0	
Mukhametbekova S. M.	142
СТРАТЕГИЯЛЫҚ ТАЛДАУ НЕГІЗІНДЕ ЖОБА НӘТИЖЕЛЕРІНІҢ КӨРСЕТКІШТЕРІН АЙҚЫНДАУ	
Мұханбетжан А.Т.	145
НОВЫЕ РЕШЕНИЯ ДЛЯ РАВНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	
Мышбаева З.Т.	147
КӘСІПОРЫНДАРДАҒЫ ӨНІМ САПАСЫН БАСҚАРУ	
Наурызбаева А.Б.	150
ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҒАЛЫМДАРДЫҢ ҒЫЛЫМИ ҰТҚЫРЛЫҒЫ ЖӘНЕ ОНЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ	
МӘСЕЛЕЛЕРІ	
Нұрұлы Елдар	153
HUMAN CAPITAL OF KAZAKHSTAN IN THE CONDITIONS OF TECHNOLOGICAL MODERNIZATION	
Nussyupraeva A. A.	155
МЕЖГОСУДАРСТВЕННОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО СТРАН ЕВРАЗИИ В СФЕРЕ НАЛОГОВОГО	
АДМИНИСТРИРОВАНИЯ	
Овчинникова Н.В.	157
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТ ЖҮЙЕСІНДЕГІ СЫБАЙЛАС	
ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ІС-ҚИМЫЛ БАҒЫТТАРЫ	
Орынбасар Н.С.	161
ҚАЗІРГІ ЗАМАНАУИ ЭКОНОМИКАНЫҢ ДАМУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕГІ АДАМ КАПИТАЛЫНЫҢ	
МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	
Орынбасаров М. К.	163
ҚАЗІРГІ ЖАҒАНДЫҚ ЭКОНОМИКАДАҒЫ АДАМИ КАПИТАЛДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ	
НЕГІЗДЕРІ	
Орынбасаров М.К.	166
ҚОНАҚЖАЙЛЫЛЫҚ САЛАСЫНДАҒЫ КАДР ТҰРАҚСЫЗДЫҒЫ МӘСЕЛЕСІН БАСҚАРУ	
Сабырбек Ұ.А.	169
ЖОБА ТӘУЕКЕЛДЕРІН БАСҚАРУДЫҢ ЗАМАНАУИ БАҒДАРЛАМАЛАРЫ	
Садырбай Б. Ж.	172
ЖОБА ТӘУЕКЕЛІН БАСҚАРУ ӘДІСТЕРІ	
Садырбай Б.Ж.	175
ПРОЕКТНАЯ КОМАНДА И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА КЛЮЧЕВЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ ЭФФЕКТИВНОСТИ	
ПРОЕКТА	
Салимгереева А.А.	178
ТЕНДЕНЦИЯ РЫНКА ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	
Саматұлы Е.	180
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ КӘСІПОРЫНДАРЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ	
ҚАРЖЫЛАНДЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	
Сатыбалдиева Ж.Т.	183
ӨНІРЛЕРДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯЛАНУЫН МЕМЛЕКЕТТІК	
РЕТТЕУДІҢ ШЕТ ЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ	
Сермағамбет Ү.М.	186
МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В БОРЬБЕ С ТЕРРОРИЗМОМ	
Симаков Д.С.	188
РАЗРАБОТКА ПРОГРАММЫ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ НА	
РЫНКЕ ПТИЦЕВОДСТВА РК	
Слаббек Е.	190
КӘСІПОРЫННЫҢ КАДРЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	
Советова А.Б.	192
РАЗВИТИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	
Сұлтанбаев Б.Е.	195

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ КАЗАХСТАНА В РАМКАХ ПРОЕКТА «ОДИН ПОЯС, ОДИН ПУТЬ»: АЛЬТЕРНАТИВНЫЕ ВЗГЛЯДЫ УЧЕНЫХ Султанмурат А.О.	199
SOCIAL PROTECTION OF THE POOR IN KAZAKHSTAN AND WAYS TO IMPROVE IT Sultanova K.	201
ҚР ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ САЛАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТ ЖАҒДАЙЫ Тәжі Н.Т.	203
THE FINANCING OF INNOVATIVE PROJECTS Tanassoglo Y.	206
ҚАЗАҚСТАН АЙМАҚТАРЫНДАҒЫ АЗЫҚ- ТҮЛІК ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУГЕ ӘСЕР ЕТЕТІН ФАКТОРЛАР Темирова Г.Қ.	209
ҚР ИННОВАЦИЯЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІК КӨРСЕТКІШТЕРІН ШЕТЕЛ ТӘЖІРИБЕСІМЕН САЛЫСТЫРУ Темірхан Д.Б.	212
ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ ӨЗІРЛЕУДЕГІ МЕМЛЕКЕТТІК-ЖЕКЕ СЕРІКТЕСТІКТІҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕЛЕРІ Токенова А.Б.	215
ЕУРАЗИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ОДАҚ ПЕН ЖІБЕК ЖОЛЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ БЕЛДЕУІН БАЙЛАНЫСТЫРАТЫН ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ЖОЛ Тұрлыбек Г.М.	218
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӨНЕРКӘСІП САЛАСЫН ИНДУСТРИЯ 4.0 НЕГІЗІНДЕ ЦИФРЛАНДЫРУ Тұрсын А.Қ.	221
THE ROLE OF BRANDING IN KAZAKHSTAN SCIENTIFIC ORGANIZATIONS Ualibekova K.A.	223
ENTREPRENEURSHIP AND ENTREPRENEUR: A REVIEW OF LITERATURE Mirzada M.I.	226

Научное издание

МАТЕРИАЛЫ
международной научной конференции студентов и молодых ученых
«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»
Алматы, Казахстан, 6-9 апреля 2020 года

ИБ № 13533

Подписано в печать 01.04.2020. Формат 60×84 ¹/₈. Бумага офсетная.
Печать цифровая. Объем 14,5. Тираж 10 экз. Заказ № 3326.

Издательский дом «Қазақ университеті»
Казахского национального университета им. аль-Фараби
050040, г. Алматы, пр. аль-Фараби, 71.

Отпечатано в типографии издательского дома «Қазақ университеті»

АЛМАТЫ АГЛОМЕРАЦИЯСЫНЫҢ ДАМУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Ғалымқызы Г.

*ал-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Экономика және Бизнес Жоғары Мектебі
«Мемлекеттік және жергілікті басқару»
мамандығының 1-курс докторанты*

Қазіргі әлемде агломерация кең таралған. Дамыған елдерде агломерациялар айтарлықтай қаржы ресурстарын және білікті адами ресурстарды шоғырландырады, орнықты экономикаға ықпал ететін жоғары технологиялық өнімдер өндірісін шоғырландырады. Агломерациялардың қалыптасуы өндірістің кеңістіктік шоғырлануы және экономикалық байланыстарды нығайту нәтижесінде көліктік, транзакциялық және басқа шығындарды азайту арқылы агломерацияның әлеуметтік-экономикалық нәтижесін алуға мүмкіндік береді. Олардың негізінде университеттерді, кәсіпкерлікті және мемлекетті біріктіретін инновациялық кластерлерді құру үшін алғышарттар жасалады, бұл экономиканың білімге негізделген секторын құруға және еңбек өнімділігінің жылына 2-3% -ға дейін өсуіне ықпал етеді [1].

Әлемнің көптеген елдерінде заманауи қоныстандырудың басты өлшемі жедел дамып келе жатқан қалаға халықтың жиі шоғырлануы болып отыр. Бұл өркениетті мемлекеттерге ғана емес, дамушы елдерге де тән. Сондықтан уақыт өте келе тұрғындардың басым көпшілігі қалалық агломерацияларға тұруға ұмтылады. Бұл түсінікті де. Озық өркениет әлеуметтің әлеуетін көтереді. Мысалы, дамыған АҚШ-тың өзінде бүкіл халықтың 76 пайыздан астамы агломерацияларда тұрып жатыр, олардың ең ірісі Нью-Йоркте (23,3 млн адам) және Лос-Анджелес (18,6 млн адам) агломерациялары. Ал Еуропада әлемдік деңгейдегі агломерациялар Лондон (13,4 млн адам) және Париж (12 миллионнан астам) агломерациялары. Қытайда – Шанхай (18,6 млн адам), Бразилияда – Рио-де-Жанейро (12,1 млн адам), Аргентинада – Буэнос-Айрес (14,6 млн адам), Үндістанда – Колката 15,6 млн адам) және басқа да дамушы елдерде осындай аумақтар жылдам қарқынмен қалыптасып жатыр. Қазіргі уақытта Қазақстанда орталықтары Астана, Алматы, Шымкент және Ақтөбе қалалары болатын агломерациялар «бірінші деңгейдегі» қалалар болып отыр. Қалыптасып келе жатқан қалалық агломерациялар елдің барлық халқының үштен бір бөлігінен астамын шоғырландырады [2].

Алматы агломерациясының алдағы жоспары туралы жан-жақты даму жоспарын талдасақ. Жақында үкіметте 2020-2025 жылдарға арналған өңірлерді дамытудың жаңа бағдарламасының жобасы таныстырылған болатын. Онда үш басты бағыт бар:

- төрт агломерацияны (Нұр-сұлтан, Алматы, Шымкент және Ақтөбе орталықтары бар) және екінші деңгейдегі «қалаларды дамыту»;
- моно және шағын қалаларды дамыту;
- ауылдық елді мекендерді дамыту.

Жалға берілетін тұрғын үй, инженерлік желілер мен жолдар, өрт сөндіру деполары, әлеуметтік объектілер «20 минуттық қадамдық қолжетімділік» қағидатымен салу; әлемдік жоғары оқу орындарының филиалдарын және жаңа өндірістерді ашу жоспарда бар. Бұған бюджеттен және инвестициялар есебінен 410 млрд теңге бөлінеді деп жоспарлануда: 2020 жыл-102 млрд теңге; 2021 жыл-158 млрд теңге; 2022 жыл-77 млрд теңге; 2023 жыл-38 млрд теңге; 2024 жыл-35 млрд теңге.

Қазақстан қалаларының урбанизациясына қандай мәселелер кедергі келтіруі мүмкін. Біріншіден, халықтың жаппай қалаға көшуі. Оған бірнеше себеп те бар, мысалы, ауылда жұмыссыздықтың жоғары көрсеткіші, ауылдық жерлердің инфрақұрылымы және т.б.

Бүгінде Қазақстанда 87 қала мен 6,5 мың ауыл бар. Соңғы 20-25 жылда ауыл тұрғындарының (әсіресе жастардың) ірі қалаларға қарқынды ішкі көші-қоны байқалады.

Онда оралмандар да бар. Нәтижесінде ел халқының үштен бірі орталықтары: Нұр-сұлтан, Алматы, Шымкент және Ақтөбе қалаларында төрт агломерацияда тұрады. Бірақ қала халқының өсуіне қарамастан, урбанизация көрсеткіштері (халықтың ауылдық аудандардан жақсы жұмыс және өмір сүру үшін ең жақсы жағдайлар іздеуде көшуіне байланысты қалалардың өсуі) Қазақстанда өзгермейді.

Ұлттық экономика министрлігі қалалық дамудың алты негізгі проблемасын атап өтті:

Кесте 1 Қалалық дамудың негізгі мәселелері

Қалалық дамудың мәселелері	Себептері
Нашар урбанизация	Елде шағын/орта қалалар көп (27 моно - және 41 шағын қала), ал ірі қалалар (Нұр-сұлтан, Алматы және Шымкент) үлесіне барлық халықтың 21% ғана келеді. Бұл ЭЫДҰ елдерінің көпшілігіне қарағанда төмен.
Ірі қалаларда өмір сүрудің қымбатшылығы	Ірі қалаларда өмір сүру құнының жоғары болуы және Астанадан тыс жалға берілетін тұрғын үйдің толық болмауы. Алматыда және Нұр-Сұлтанда өмір сүру құны ел бойынша орташа есеппен салыстырғанда 190-240% - ға қымбат, ал оларда тұрғын үй шығындары Сан-Франциско және Ванкувер сияқты атақты эксклюзивті қалаларға қарағанда жоғары. Сондықтан ауылдық отбасылар ірі қалаларға көшіп кете алмайды.
Ішкі мобильділіктің жетіспеушілігі	Ауылдардан қалаға көшу процесі болғанымен, мегаполистерде жоғары білікті маман – даму драйверлері жетіспейді.
Қала тіршілігіне ауыл тұрғындарының әлсіз интеграциясы	Басқаша айтқанда, бұл «жалған урбанизация» деп аталады, қала тұрғындарының өсуі мен аумақты кеңейту қала тұрғындарын мәдени-экономикалық ортаға тартпайды.
Қала шетіндегі жеке үйлердің құрылысы	Аз қоныстанған тұрғындары бар аудандар пайда болуда, олар коммуналдық инфрақұрылыммен, бірінші кезекте кәрізмен қамтамасыз етілмеген.
Өңірлерде қалалық дамудың дәстүрлі бағыттары қолданылады	Қалалар бұрынғысынша: орталыққа, шетіне және өнеркәсіптік аудандарға бөлінген. Сауда аудандары мен демалыс аймақтары қазақстандықтарға көлікті пайдаланбай қолжетімді емес.

Осының барлығы өңірлердің дамуының сәйкессіздігіне алып келеді. Мысалы, Алматы, Жамбыл, Түркістан облыстарында ЖІӨ жан басына шаққанда орташа республикалық көрсеткіштен 3-4 есе төмен. Бұл үш өңірде урбанизацияның ең төмен деңгейі (40% - дан кем), ауыл халқының үлкен үлесі, жұмыспен қамту проблемалары және төмен табыспен байланысты.

Алматы агломерациясы. Агломерацияға Алматы облысы аудандарының 5 қаласы мен 183 елді мекені кірді. Қапшағай, Қаскелең, Талғар, Есік, Ұзынағаш Алматы серіктері болады. Олар контрмагнит-қалалар ретінде ішкі көші-қон ағындарын тартуға тиіс. Алматы тұрғындары бүгінгі күні 1,9 млн адамды құрайды, ал қала маңымен қоса 2,9 млн.-ға жетіп отыр. Сонымен қоса, қала маңында тұратындар күн сайын Алматыға жұмысқа барады немесе пәтерді жалға алады. Жағдай қала маңындағы трассалар бойынша автомобиль қозғалысына

қиындық туғызады және ең бастысы агломерация қалаларын дамытпайды. Сондықтан серіктес қалалардың құрылысы бойынша жоба жалғастырылуы қажет.

Агломерацияның оңтүстігінде-тауларда рекреациялық мақсаттарды қоспағанда, құрылыстың барлық түрлерін шектейді. Ал серіктес қалалар үш бағытта дамитын болады:

- солтүстікте Қапшағай қаласында контрмагнит қаласы құрылады, онда Алматыда жұмыс істейтін халықтың басым бөлігі тұратын болады;

- батыста Ұзынағаш ауылында көлік-логистикалық қатынас пен ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеуді дамытатын болады;

- шығыста Шелек ауылы ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу орталығы болады.

Жобалаудың болжамды мерзіміне қарай Алматы агломерациясында 4530,8 мың адам немесе ел халқының 24,5% - ы тұратын болады. Бұл ретте қалалық жерлерде 3351,9 мың адам, ал ауылдық жерлерде – 1178,9 мың адам тұратын болады. Алматы агломерациясының барлық халық санының өсу қарқыны 2050 жылға қарай 62,8% – ды (немесе 1747,5 мың адам) құрайды, оның ішінде қалалық жерлерде 68,1% – ды (немесе 1358 мың адам), ал ауылдық жерлерде 49,3% - ды (немесе 389,5 мың адам) құрайды [13].

Алматы-еліміздің жетекші ғылыми-инновациялық орталығы. Мегаполисте Қазақстанның үздік университеттері, институттары мен білім беру орталықтары орналасқан. Қаланың даму басымдығы экономиканың зияткерлік секторы болуы тиіс. Яғни, қосылған құны жоғары тауарлар мен қызметтер өндірісін қолдау керек. Олардың ішінде қаржы, білім беру, ақпараттық технологиялар, денсаулық сақтау және туризм. Халық үшін жаңа үйлер салынады. Рас, қандай мөлшерде және қайда, жобада нақтыланбайды. Барлық сандар шаршы метрдің ұлғаюына байланысты, олар толық сурет туралы түсінік бермейді. Сондай-ақ жаңа балабақшалар, мектептер, ауруханалар мен емханалардың ашылуына қатысты. Жобада жаңа нысандар қайда және қашан салынатынын түсіндірусіз орындардың ұлғаюы көрсетілген. 2030 жылға қарай Алматы күнделікті өмір, жұмыс және демалыс үшін қолайлы халықаралық маңызы бар тұрақты қала болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Нурланова, Н. К. Агломерационный ресурс инновационного развития экономики Казахстана в условиях новых глобальных вызовов [Текст] / Н. К. Нурланова // Казахстан-2050 в условиях десяти глобальных вызовов XXI века. - Вена, Австрия: Ассоциация перспективных исследований и высшего образования «Восток-Запад», 2015. - С. 133-152.

2. И.А. Шмелева, С.Э. Шмелев; ФНО «XXI век» Глобальные города: многокритериальная оценка устойчивого развития Междисциплинарный научный и прикладной журнал «Биосфера» 2019, т. 11, № 1, С.2 DOI: 10.24855/biosfera.v11i1.470

3. Дауешова А., Куаныш С. городские агломерации в Казахстане на примере Алматы Actual problems of economics №3(177), 2016 С.233